

Петрова Т. О. Жанрові різновиди рецензії на спеціальні словники: міні-рецензії, стислі й розгорнуті рецензії. *Філологічні науки в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття*: Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27–28 груд. 2019 р.). Одеса: Півд.-укр. орг. «Центр філологічних досліджень», 2019. Ч. 1. С. 26–29.

**Південноукраїнська організація
«Центр філологічних досліджень»**

**Міжнародна науково-практична
конференція**

**«ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ В СИСТЕМІ
СУЧАСНОГО ГУМАНІТАРНОГО
ЗНАННЯ XXI СТОЛІТТЯ»**

27–28 грудня 2019 р.

ЧАСТИНА I

**Одеса
2019**

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЛІТЕРАТУРА

Вовк О. В. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ІДЕЇ НАРОДНИЦЬКОГО СВІТОГЛЯДУ	7
Демешко І. М. СТРУКТУРА ВЕРШИННИХ ДІЄСЛІВ СЛОВОТВІРНИХ ГНІЗД ДЕВЕРБАТИВІВ: ДЕРИВАЦІЙНО-МОРФОНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	10
Максименко Т. О., Гейдел А. М. ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	15
Малая А. Р. ТИГРОЛОВИ В АВТОБІОГРАФІЧНОМУ КОНТЕКСТІ.....	18
Мушенко О. В. МОДАЛЬНІСТЬ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА МІЖНАУКОВА КАТЕГОРІЯ.....	21
Панфілова А. В., Гейдел А. М. РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ	23
Петрова Т. О. ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ РЕЦЕНЗІЇ НА СПЕЦІАЛЬНІ СЛОВНИКИ: МІНІРЕЦЕНЗІЇ, СТИСЛІ Й РОЗГОРНУТІ РЕЦЕНЗІЇ.....	26
Севостьянова К. О., Гейдел А. М. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДО ЗНО.....	30
Строга А. А., Гейдел А. М. ВИКОРИСТАННЯ СКАЙП-ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВ...	32
Сулима О. П. СЕМАНТИКА СУБ'ЄКТНОЇ СИНТАКСЕМИ В КОНСТРУКЦІЯХ З ПРЕДИКАТАМИ – ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ДІЄСЛОВАМИ.....	36

Петрова Т. О.
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовних дисциплін
*Харківський національний аграрний університет
імені В. В. Докучаєва
м. Харків, Україна*

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ РЕЦЕНЗІЙ НА СПЕЦІАЛЬНІ СЛОВНИКИ: МІНІРЕЦЕНЗІЙ, СТИСЛІ Й РОЗГОРНУТІ РЕЦЕНЗІЙ

На сьогодні науковці нараховують понад 50 мовленнєвих жанрів, кожен з яких залежно від досліджуваного предмета й мети автора має відповідні різновиди. Так, за обсягом жанри поділяють на великі й малі. До великих жанрів зараховують дисертації, енциклопедії, монографії, довідники, навчальні посібники, до малих – наукові статті, реферати, анотації, тези, огляди, рецензії [СЭСРЯ, с. 57; 5, с. 19–21]. Рецензія, як бачимо, належить до системи малих жанрів. Її призначення – порушення й розв’язування «великих» проблем термінографії, тобто рецензія – малий жанр про «великі» проблеми.

Рецензія – вторинний жанр з «відкритою», «вільною» та «м’якою» структурою. Вивченню різних аспектів наукової рецензії присвячують праці українські дослідники (О. Гуманенко, І. Левчук, Н. Мех, Н. Яценко та ін.) і зарубіжні науковці (Х. Бергенхольц і Р. Х. Гууз, Е. Лассан, Б. Степанов, М. Чернишова, В. Щербін та ін.). Жанрове класифікування різновидів рецензій на термінологічні словники до цього часу не здійснено, що зумовлює актуальність цього дослідження.

На підставі проведеного аналізу структури й змісту рецензій на спеціальні словники здійснено їхню багатоаспектну жанрову типологію за такими ознаками: 1) *кількість авторів*; 2) *тип журналу, де вміщено рецензію*; 3) *обсяг її інформації*; 4) *кількість розглядуваних у ній словників*; 5) *тип аналізованих спеціальних словників*; 6) *наявність / відсутність наукової дискусії, тобто наявність / відсутність відповіді на рецензію*; 7) *стиль викладу тексту в рецензії*; 8) *час реагування на вихід у світ словника*.

Розкриємо особливості жанрових різновидів рецензій за ознакою *‘обсяг інформації’*. Аналізуючи специфіку типологічної характеристики рецензій на наукові тексти, О. Гуманенко виділяє об’ємні, стислі й мінірецензії. Відповідно зазначений автор пояснює кожен тип рецензії так: «об’ємні, які докладно і всебічно висвітлюють науковий твір; стислі, що оцінюють вузлові моменти наукового

твору; мінірецензії, яким притаманна коротка характеристика наукової роботи» [1, с. 122]. Беручи до уваги обсяг викладеної інформації в рецензіях, виділяємо такі їхні жанрові типи й підтипи (подаємо за градацією обсягу): *мінірецензії, стислі й розгорнуті рецензії*.

Мінірецензії: а) *рецензія-репліка*, або *флешрецензія*, або *бліцрецензія* – це коротка побіжна характеристика словника в неочікуваному й невизначеному місці в тексті рецензії на науково-навчальне видання (підручник, посібник для студентів). Обсяг такої рецензії становить декілька речень (здебільшого про переваги праці), наприклад, у рецензії на навчальний посібник «Екологічна етика» відстежуємо таку блицрецензію: «Видання, що важливо, містить словник термінів, які вживаються в законодавстві щодо захисту тварин від жорстокого поводження. Швидко знайти відповідну інформацію з окремих питань допоможе ретельно складений термінологічний покажчик» [див. 3, с. 366]. Констатовано, як бачимо, лише важливість наявності словника в навчальному виданні. Такий короткий коментар не дає змоги оцінити словник як термінографічну працю, відповідно, у структурно-семантичному аспекті аналізована рецензія «тяжкіє» до рис анотації чи реклами; б) *рецензія-анотація* – це короткий, довідкового характеру опис термінологічного словника стосовно його реєстру, змісту, призначення, бібліографічних відомостей без його оцінки й критики. Така рецензія-анотація є своєрідним невеликим оголошенням, можливо, рекламою в ненауковому чи науковому виданнях про вихід нового словника, фрагментом термінографічних новин. Рецензії-анотації не дуже поширені, однак їм можуть відводити рубрики в наукових неакадемічних журналах, зокрема, у періодичному виданні «Демографія та соціальна економіка» виокремлено рубрику «Книжковий огляд», де більшою мірою схарактеризовано монографії, навчальні видання й поодинокі термінологічні словники (див., наприклад, текст в оригіналі¹) [ДСЕ, с. 225].

¹ *Примітка.* ЮДИНА Т. Н. МИГРАЦИЯ: СЛОВАРЬ ОСНОВНЫХ ТЕРМИНОВ

Словарь включает более 300 статей, раскрывающих содержание важнейших терминов и понятий по миграции населения. Они дают представление о сущности миграции, о ее социально-экономическом, демографическом, геополитическом и культурно-цивилизационном значении в прошлом и настоящем, о миграционной политике России и других стран мира. Учебное пособие адресовано студентам, аспирантам и преподавателям высших учебных заведений, а также всем интересующимся проблемами миграции. Издательство: Академический проект РГСУ. Год: 2007. Страниц: 472. [ДСЕ 2008, с. 225].

Підкреслимо, що автора наведеної рецензії-анотації не зафіксовано, відповідно, це дає змогу з упевненістю висновкувати, що її укладачем є редакційна колегія журналу. Уважаємо, що означені підтипи мінірецензій виконують головно інформативну функцію, тобто функцію повідомлення широкого кола читачів про вихід термінографічної продукції, мають своєрідний рекламний, а не оцінювальний характер.

Стислі рецензії – дещо більші, ніж мінірецензії, за обсягом критичні статті, що містять не лише бібліографічний опис та переказ змісту словника, а його коротку оцінку. Різновидом такого типу критичної публікації є *рецензія-відгук* – стисла експертна оцінка (1–1,5 с.) термінографічного видання здебільшого галузевими фахівцями. Особливість рецензії-відгуку визначає зосередження уваги критиків передусім на позитивних аспектах видання, зокрема на актуальності праці, важливості забезпечення галузі необхідним словником, констатуванні значної чи незначної кількості описаних термінів, а насамперед відсутність прикладів аналізу, тобто уникнення експертизи лексикографічних параметрів репрезентування терміноодиниць у виданні, характеристики його принципів побудови [див. 4].

Жанровим різновидом **розгорнутих критичних публікацій** є *рецензія-стаття аналітичного характеру* – оцінювальна стаття, де всебічно й глибоко схарактеризовано всі структурні елементи словника. У такій рецензії критик детально експертизує за різними критеріями параметри словника, викладає мотивовану його оцінку [див. 2]. Рецензії цього типу становлять найбільшу цінність для розвитку метатермінографії, зокрема для розроблення й удосконалення засад створення термінографічних праць та вироблення нових моделей термінологічних словників.

Отже, запропонована жанрова класифікація типів (різновидів) рецензій на спеціальні словники, розроблена з урахуванням структурно-змістових особливостей проаналізованих рецензій, що надруковані в українській науковій періодиці, є універсальною та багатоаспектною. За ознакою 'обсяг інформації' жанр рецензії на спеціальні словники репрезентований такими різновидами: 1) мінірецензії (а/ рецензія-репліка, або флешрецензія, або блицрецензія; б/ рецензія-анотація); 2) стислі рецензії (рецензія-відгук); 3) розгорнуті рецензії (рецензія-стаття аналітичного характеру). Знання експертами цих різновидів спонукатиме їх зважати на потенціал критичної публікації, заохочуватиме до розлогої характеристики й аналізування компонентів словника, а відповідно, сприятиме вдосконаленню структурних елементів рецензії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуманенко О. О. Особливості типологічної характеристики рецензій на наукові твори. *Наукові записки*, 2011, № 3, с. 119–126.
2. Космеда Т. Збагачення української лінгвістичної термінологічної лексикографії. Рец. на словник: Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни (Текст) / Анатолій Панасович Загнітко: у 4 т. – Донецьк: ДонНУ, 2012. *Лінгвістичні студії*, 2014, вип. 28, с. 194–198.
3. Курзова В. В. Відгук на навчальний посібник В. Є. Борейка, Шуміла О. М., Шеховцова В. В., Шуміло О. О. «Екологічна етика» для вищої школи. *Порівняльно-аналітичне право*: Електронне наукове видання. 2015, № 1 (366). http://www.pap.in.ua/1_2015/110.pdf.
4. Лібанова Е. М. Рецензія на «Статистичний словник» (за редакцією доктора наук з державного управління, професора, члена-кореспондента НАН України О. Г. Осауленка). *Демографія та соціальна економіка*, 2013, № 1 (19), с. 142–143.
5. Семенов О. М. Культура наукової української мови. 2-ге вид. Київ: ВЦ «Академія», 2012, 216 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ДСЕ – Демографія та соціальна економіка. Київ, 2008, № 1.

СЭСРЯ – *Стилистический энциклопедический словарь русского языка*. Под ред. М. Н. Кожинной. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Флинта, Наука, 2006, 696 с.